

การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุต่อการพัฒนาชุมชน  
ขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา  
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

The Elderly Participation in the Community Development of Khorean  
Subdistrict Administrative Organization Phra Nakhon Si Ayutthaya District, Phra  
Nakhon Si Ayutthaya Province

สุขสันต์ คุ่มกลาง \*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการพัฒนาชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ ๒) เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการพัฒนาชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม และปัจจัยการพัฒนาชุมชน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเรียน จำนวน ๒๖๐ คน โดยใช้การคำนวณด้วยสูตรของทาโร ยามาเน่ ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ ๙๕ โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสอบถาม และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าที ค่าเอฟ และการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ โดยใช้วิธีเชฟเฟ

ผลการวิจัยพบว่า

๑. ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ภาพรวมอยู่ในระดับน้อย โดยผู้สูงอายุมีส่วนร่วมด้านการรับผลประโยชน์ สูงที่สุด รองลงมาได้แก่ ด้านปฏิบัติการ ด้านประเมินผล และด้านการตัดสินใจ ตามลำดับ

๒. ผู้สูงอายุที่มี เพศ อายุ ศาสนา การศึกษา อาชีพปัจจุบัน รายได้ต่อเดือน ระยะเวลาที่พักอาศัย ตำแหน่ง และความสนใจ แตกต่างกันมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนไม่แตกต่างกัน ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่มีความแตกต่างกันในด้านการที่อยู่อาศัย สถานภาพสมรส อาชีพดั้งเดิม การร่วมกิจกรรม และความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาแตกต่างกันมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

**คำสำคัญ :** การมีส่วนร่วม, ผู้สูงอายุ, การพัฒนาชุมชน

\* ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

## Abstract

The objectives of this research were 1) to study the elderly participation level in community development of Khorean Sub-District Administrative Organization and 2) to compare the elderly participation in community development of Khorean Sub-District Administrative Organization classified by personal factor, the economy factor, the social and community development factor. The sample of the research were 260 respondents living in Khorean Sub-District Administrative Organization. The sample size was computed by using Taro Yamane formular. The tool for data collection was a questionnaire. The statistics used for data analysis comprising percentage, mean, standard deviation, t-test, F-test and Post-Hoc Comparison by Scheffe's method

The findings of this research were as follows :

1. The elderly participation in the community development of Khorean Sub-district Administrative Organization, Phra Nakhon Si Ayutthaya District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province in overall was of low level. The elderly participation in benefit was at high level, Followed by operation aspect, evaluation aspect and division aspect, respectively.

2. The samples with personal different factors including gender, age, religion, education level, current occupation, average income, residence period, position and interest were not different in community development participation. While the samples with different guardians, marital status, previous occupation, activity participation knowledge and understanding in community participation were statistical significance at 0.05

**Keywords :** Participation, Elderly, Community Development

## บทนำ

ผู้สูงอายุได้รับความสนใจอย่างมากทั่วโลก เนื่องจากอัตราผู้สูงอายุต่อประชากรของแต่ละประเทศได้เพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศที่พัฒนาแล้วในยุโรป สหรัฐอเมริกา และประเทศญี่ปุ่นถึงกับได้รับฉายาว่า “Grey of Europe” สำหรับประเทศไทย ประชากรเพิ่มขึ้นจาก ๒๖.๒ ล้านคนในปี พ.ศ. ๒๕๓๓ มาเป็น ๖๖.๕ ล้านคนในปัจจุบันและจะเพิ่มขึ้นเป็น ๗๐ ล้านคนในปี พ.ศ. ๒๕๗๓ ขณะที่ประชากรที่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป เพิ่มขึ้นจาก ๑.๕ ล้านคน ในปี ๒๕๐๓

ประมาณ ๗.๔ ล้านคน ปัจจุบันคาดว่าจะเพิ่มขึ้น ๑๗.๗ ล้านคนในปี พ.ศ. ๒๕๗๓ ถ้านับประชากรที่อายุสูงกว่า ๖๐ ปี จำนวน ๑๐% ประชากรของประเทศ ถือว่าเป็น “สังคมผู้สูงอายุ” (Aging Society) ยิ่งกว่านั้นสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ยังคาดการณ์ว่านับจาก พ.ศ. ๒๕๔๗ ถึง ๒๕๖๘ (รวม ๒๒ ปี) ประเทศไทยจะก้าวเข้าสู่ “สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์” (Absolute Aging Society) คือ จะมีผู้สูงอายุมากถึงร้อยละ ๒๐ หรือ ๑๔.๕ ล้านคนและกว่าร้อยละ ๒๕ ในปี ๒๕๗๓ ซึ่งจะเห็นได้ว่าประชากรกลุ่มมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วสาเหตุที่ประชากรกลุ่มดังกล่าวมีอายุยืนขึ้น เนื่องจากปัจจัยหลายประการ เช่น การปรับปรุงเรื่องการออกกำลังกาย การรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ และมีคุณค่าของอาหารมากขึ้น มีการพัฒนาเรื่องการศึกษาเพิ่มขึ้น และรู้จักวิธีการดูแลตนเองมากขึ้น ประกอบกับความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์ การแพทย์ การสาธารณสุข และการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ทำให้อายุขัยที่คาดหวังของประชากรไทยสูงขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าอายุคนไทยนั้นยืนยาวขึ้น อันก่อให้เกิดสัดส่วนของกลุ่มประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นนั่นเอง

ผู้สูงอายวยังเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่า เปี่ยมล้นไปด้วยประสบการณ์ชีวิตและองค์ความรู้ ซึ่งจะเป็นรากฐานที่สำคัญในการที่จะสร้างความเข้มแข็งให้แก่ครอบครัว ชุมชน สังคม สิ่งเหล่านี้จะได้รับการถ่ายทอดจากปู่ย่าตายายสู่ลูกหลานและสมาชิกในชุมชน และสังคม โดยมีการรวบรวม เผยแพร่ ตลอดจนคัดกรองเพื่อส่งต่อสิ่งที่มีคุณค่าเหล่านั้นสู่สังคม และมีการนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะสังคมจีน ผู้สูงอายุได้รับความยกย่องนับถือและให้ความสำคัญซึ่งตรงข้ามกับชาวตะวันตกที่ยกย่องคนหนุ่มสาว และมีทัศนคติว่า ผู้สูงอายุเป็นผู้ที่ไม่ทันต่อเหตุการณ์และไร้ความสามารถ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่จึงถูกทอดทิ้งให้ช่วยเหลือตนเองมากกว่าจะได้รับการดูแลเอาใจใส่<sup>๖๔</sup>

อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่เพียบพร้อมไปด้วยความรู้ประสบการณ์ คุณวุฒิ วิทยุฒิ อันเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าต่อสังคม แม้ผู้สูงอายุจะเข้าสู่วัยที่ร่างกายอ่อนแอเสื่อมถอยก็ยังมีความสามารถที่จะช่วยเหลือชุมชน และให้คำปรึกษาในด้านต่างๆ ได้ ไม่ว่าจะเป็น ด้านอาชีพ ด้านการงาน ด้านการดำเนินชีวิต ด้านครอบครัว และด้านสังคม การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุเป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนาท้องถิ่นทั้งในแง่หลักการและการปฏิบัติ การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุส่งผลให้นโยบายและโครงการพัฒนาท้องถิ่นนั้นตรงกับสภาพปัญหาและความต้องการของคนในท้องถิ่น สอดคล้องกับศักยภาพและทุนพัฒนาท้องถิ่น ได้รับการยอมรับจากประชาชน เสริมสร้างวิถีชีวิตประชาธิปไตย และทำให้นโยบายหรือโครงการพัฒนานั้นสัมฤทธิ์ผลอย่างยั่งยืน ดังนั้นการพัฒนาท้องถิ่นย่อมขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนกลุ่มต่างๆมิได้ ในการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นทุกคนต้องมีส่วนร่วมจึงจะให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นนั้นๆ

<sup>๖๔</sup> สุชา จันทน์เอม, **จิตวิทยาการแนะแนว**, (กรุงเทพฯ: ภาควิชาจิตวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๗), หน้า ๑๘๘.

จุดประสงค์หลักของการปกครองท้องถิ่น คือ การให้ชุมชนท้องถิ่นนั้นเป็นผู้ดำเนินการเกี่ยวกับการจัดให้มีบริการสาธารณะต่างๆ รวมทั้งการกำหนดทิศทางการพัฒนาของท้องถิ่นแต่ละท้องถิ่นเอง โดยรัฐบาลส่วนกลางเข้าไปควบคุมหรือเกี่ยวข้องน้อยที่สุด トラบเท่าที่ไม่มีผลกระทบต่อประเทศโดยรวม ทั้งนี้เป็นไปตามหลักปกครองตนเองของท้องถิ่น อันเป็นลักษณะพื้นที่ที่สำคัญประการหนึ่งของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เพื่อให้การจัดบริการสาธารณะต่างๆ รวมทั้งแนวทางการพัฒนาสอดคล้องกับสภาพความเป็นไปตามความต้องการรวมทั้งปัญหาของแต่ละท้องถิ่นให้มากที่สุด เป็นการแบ่งเบาภาระรัฐบาลกลางและเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนตระหนักถึงสิทธิของตนเองและความรับผิดชอบในท้องถิ่นที่ตนอาศัยอยู่ด้วย

องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบหนึ่งของไทย ที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. ๒๕๓๗ โดยมีวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งเพื่อกระจายอำนาจการปกครองให้ประชาชนในท้องถิ่นระดับตำบล ซึ่งเป็นเขตชนบทอันเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของประเทศไทย ได้มีโอกาสเรียนรู้การแก้ไขปัญหาและการสนองตอบความต้องการของตนเอง โดยการเข้าไปมีบทบาทหรือมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครอง หรือที่เรียกกันว่า ปกครองตนเองตามระบอบประชาธิปไตย

ดังนั้น เป้าหมายในการพัฒนาจึงควรที่พัฒนาให้ผู้สูงอายุมีความรู้ความเข้าใจในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย มีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครอง และมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นหรือชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่มีศรัทธา มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและพัฒนาในฐานะเจ้าของประเทศโดยให้คิดว่าการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาเป็นหน้าที่ของตนเอง เพราะการแสดงออกถึงสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบของผู้สูงอายุ มิได้หมายถึง เฉพาะการเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งหรือสมัครเข้ารับการเลือกตั้ง หรือสมัครเข้าช่วยเหลืองานของพรรคการเมืองเท่านั้น แต่หมายถึงการเข้าร่วมในกิจกรรมทางการเมืองในระดับต่างๆ ตามความสามารถ ความเหมาะสม และโอกาส ทำทุกอย่างที่แสดงความเข้าใจในสิทธิและหน้าที่ของตน

จากที่กล่าวมาทั้งหมดตั้งแต่ต้น ไม่ว่าจะเป็นด้านความสำคัญของผู้สูงอายุ จำนวนผู้สูงอายุที่ทวีเพิ่มขึ้น ความเปลี่ยนแปลงของสังคมความสำคัญในการกำหนดบทบาทของกลุ่มผู้สูงอายุจากการมองของกลุ่มผู้สูงอายุเอง ล้วนแล้วแต่เป็นเหตุจูงใจให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษารูปแบบของผู้สูงอายุที่อยู่ในท้องถิ่นว่ามีมากน้อยเพียงไรต่อการพัฒนาท้องถิ่น การศึกษานี้จะเป็นประโยชน์ที่จะวางแนวทางให้ผู้ที่จะศึกษาบทบาทของกลุ่มประโยชน์ต่าง ๆ ในบริบทที่ต่างกันทั้งทางด้านเวลาหรือสถานที่ที่จะนำผลของการศึกษานี้ไปเป็นแนวทางต่อไป เพื่อนำเอาผลการศึกษาข้อมูลมาประกอบการพิจารณาดำเนินการส่งเสริมการพัฒนาผู้สูงอายุ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการพัฒนาชุมชนต่อไป

## วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการพัฒนาชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบล เกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๒. เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการพัฒนาชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบล เกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม และปัจจัยการพัฒนาชุมชน

### ขอบเขตของการวิจัย

๑. ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเรียน จำนวน ๒๖๐ คน ในการวิจัยครั้งนี้ใช้กลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ ทาโร ยามาเน่ ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ ๙๕ และความผิดพลาดที่ยอมรับได้ ๐.๐๕

๒. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

๒.๑ ตัวแปรต้น คือ

๒.๑.๑ ปัจจัยทางด้านส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ศาสนา ระดับการศึกษา สถานภาพในครอบครัว และที่อยู่อาศัย

๒.๑.๒ ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ อาชีพดั้งเดิม (ก่อนอายุ ๖๐ ปี) อาชีพปัจจุบัน รายได้ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน และการเป็นสมาชิกในสังคม ซึ่งเป็นคำถามปลายปิดในรูปแบบตรวจรายการ (Check List) ข้อมูลที่ได้เป็นข้อเท็จจริง

๒.๑.๓ ปัจจัยทางด้านการพัฒนาชุมชน ได้แก่ การร่วมกิจกรรมในการพัฒนาชุมชน ความสนใจ และความรู้ความเข้าใจของผู้สูงอายุในการบริหารงานพัฒนาชุมชน

๒.๒ ตัวแปรตาม คือ การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุต่อการพัฒนาชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเรียน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

### คำจำกัดความหรือนิยามศัพท์

เพื่อให้เกิดความเข้าใจ ความหมายที่ตรงกันในการทำวิจัย ผู้วิจัยได้ให้ความหมายของคำจำกัดความต่างๆที่นำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้

การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่เข้ามามีส่วนร่วมในการคิดค้นหาสาเหตุของปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหา การเลือกวิธีเพื่อแก้ไขปัญหา การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลโครงการหรือแผนงานของกิจกรรมต่างๆ ที่ได้ปฏิบัติหรือดำเนินงานไปแล้ว มี ๔ ด้าน ได้แก่

การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ หมายถึง การที่ได้เข้าร่วมกำหนดปัญหาในการดำเนินงาน ได้ร่วมจัดลำดับความสำคัญของปัญหา ร่วมคิดร่วมตัดสินใจในด้านการวางแผนพัฒนาร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล

การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ หมายถึง การที่เข้าร่วมประสานงานกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การร่วมประชุม การอภิปราย การปฏิบัติกิจกรรม ประชาสัมพันธ์ ร่วมให้

ข้อเสนอแนะ ให้การเสียสละเงิน/แรงงาน เวลาหรือวัสดุอุปกรณ์ ร่วมป้องกันปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้น  
รวมแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ หมายถึง การที่ผู้สูงอายุได้รับสิ่งตอบแทนจากโครงการ  
หรือกิจกรรมในการพัฒนาที่เกิดขึ้นในชุมชน ทั้งที่เป็นเงินและไม่ใช่งเงิน

การมีส่วนร่วมในการประเมินผล หมายถึง การที่เข้าร่วมเป็นกรรมการติดตามผลการ  
ดำเนินงาน ร่วมแนะนำและให้คำปรึกษา ร่วมติดตามผลและเร่งรัดการดำเนินงานขององค์การ  
บริหารส่วนตำบล ร่วมการประเมินผลการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน

ผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลซึ่งมีอายุหกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไป ทั้งชายและหญิง เป็น  
ทรัพยากรมนุษย์ที่มีค่าของชาติเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ รวมทั้งเป็นผู้ถ่ายทอดมรดก  
ทางวัฒนธรรมให้แก่เยาวชนรุ่นหลังได้เป็นอย่างดี

การพัฒนาชุมชน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงชุมชนให้ดีขึ้นในด้านแนวความคิดหรือการ  
กระทำ ที่มีการวางแผนไว้ล่วงหน้า และเป็นการเปลี่ยนไปตามแผนที่วางไว้

องค์การบริหารส่วนตำบล หมายถึง หน่วยการปกครองท้องถิ่นที่มีฐานะเป็นนิติบุคคล  
และเป็นราชการส่วนท้องถิ่น โดยราษฎรเลือกตัวแทนสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเข้าไปมี  
อำนาจหน้าที่ตัดสินใจในการบริหารงานของตำบลตามพระราชบัญญัติสภาตำบล และ องค์การ  
บริหารส่วนตำบล ในที่นี้หมายถึงองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา  
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

### ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑. ทำให้ทราบระดับการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการพัฒนาชุมชนขององค์การบริหาร  
ส่วนตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๒. ทำให้ทราบผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุต่อการพัฒนาชุมชนของ  
องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๓. ผลการศึกษาครั้งนี้จะเป็นประโยชน์สำหรับหน่วยงานที่สนใจ เพื่อนำข้อมูลจากผล  
การศึกษาไปใช้เป็นแนวทางในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุต่อการพัฒนาชุมชนของ  
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพิ่มขึ้นต่อไป

### ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้ศึกษากับประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

#### ๑. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่รับผิดชอบ  
ขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่  
ได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ จำนวน ๗๓๓ คน ในการวิจัยครั้งนี้ใช้กลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของทาโร ยา  
มานะ ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ ๙๕ และความผิดพลาดที่ยอมรับได้ ๐.๐๕ คือ

$$n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

โดยที่  $n$  = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

$N$  = ขนาดของประชากร

$e$  = ความคลาดเคลื่อนกำหนดให้ความคลาดเคลื่อน = ๐.๐๕

$n$  = ๗๓๓

$$\frac{N}{1 + N(0.05)^2}$$

$$= ๒๕๘.๗๘$$

ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสะดวกแก่การคำนวณและตัวอย่างที่ได้สามารถเป็นตัวแทนของประชากรได้อย่างสมบูรณ์ ดังนั้นจึงใช้กลุ่มประชากรในการศึกษาครั้งนี้จำนวน ๒๖๐ ชุด

### เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ มีทั้งหมด ๒ ประเภท

๑. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) หรือการเก็บรวบรวมข้อมูลทุติภูมิ เป็นการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมแนวความคิด ผลการศึกษาต่างๆ จากหนังสือ ตำราเอกสาร สิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านต่างๆ

๒. การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Survey) โดยการใช้แบบสอบถาม เพื่อใช้สอบถามกลุ่มตัวอย่างซึ่งครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาตำบลขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แบ่งออกเป็น ๔ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถามประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับ ปัจจัยทางด้านส่วนบุคคล และปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยทางด้านการพัฒนาชุมชน

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตอนที่ ๔ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะอื่นๆ เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุต่อการพัฒนาชุมชน ขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สำหรับเกณฑ์ในการวัดระดับการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุต่อการพัฒนาชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบล เมื่อรวมรวบข้อมูล และแจกแจงความถี่ได้ใช้คะแนนเฉลี่ยของประชากรตัวอย่างแบ่งออกเป็น ๔ ระดับ ดังนี้

|             |         |                              |
|-------------|---------|------------------------------|
| ๑.๐๐ – ๑.๗๕ | หมายถึง | ระดับการมีส่วนร่วมน้อยที่สุด |
| ๑.๗๖ – ๒.๕๑ | หมายถึง | ระดับการมีส่วนร่วมน้อย       |
| ๒.๕๒ – ๓.๒๗ | หมายถึง | ระดับการมีส่วนร่วมมาก        |
| ๓.๒๘ – ๔.๐๐ | หมายถึง | ระดับการมีส่วนร่วมมากที่สุด  |

### สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุต่อการพัฒนาชุมชน ขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ข้อมูลทั่วไปของผู้สูงอายุต่อการพัฒนาชุมชน มีดังนี้

๑. ปัจจัยส่วนบุคคล กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากที่สุด (ร้อยละ ๖๐.๗๗) เพศชาย (ร้อยละ ๓๙.๒๓) อายุอยู่ในช่วงอายุ ๖๐-๗๐ ปี (ร้อยละ ๔๗.๖๙) ช่วงอายุ ๗๑ – ๘๐ ปี (ร้อยละ ๓๘.๔๖) และช่วงอายุ ๘๑ ปีขึ้นไป (ร้อยละ ๑๓.๘๕) ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ (ร้อยละ ๙๗.๓๑) นับถือศาสนาอื่นๆ (ร้อยละ ๒.๖๙) ส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา (ร้อยละ ๗๖.๑๕) มัธยมศึกษา หรือ ปวช.ขึ้นไป (ร้อยละ ๑๕.๓๘) และไม่ได้เรียน (ร้อยละ ๘.๐๗) ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส (ร้อยละ ๕๗.๓๑) หม้าย/หย่าร้าง (ร้อยละ ๓๑.๑๕) และโสด (ร้อยละ ๑๑.๕๓) ส่วนใหญ่อาศัยอยู่กับบุตรหลาน (ร้อยละ ๕๖.๕๔) คู่สมรส/ญาติพี่น้อง (ร้อยละ ๓๘.๘๔) และคนเดียว (ร้อยละ ๔.๖๑)

๒. ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อาชีพดั้งเดิมรับราชการ/รับจ้าง (ร้อยละ ๕๒.๖๙) และค้าขาย/เกษตรกร/อื่นๆ (ร้อยละ ๔๗.๓๐) ปัจจุบันส่วนใหญ่ไม่ได้ประกอบอาชีพ (ร้อยละ ๕๙.๒๓) และประกอบอาชีพค้าขาย/รับจ้าง/เกษตรกร/อื่นๆ (ร้อยละ ๔๐.๗๖) ส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือนไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาท (ร้อยละ ๒๗.๓๑) รายได้ ๓,๐๐๑ - ๕,๐๐๐ บาท (ร้อยละ ๒๖.๙๒) รายได้ ๑,๐๐๑ - ๓,๐๐๐ บาท (ร้อยละ ๒๓.๔๖) และรายได้ ๕,๐๐๑ บาทขึ้นไป (ร้อยละ ๒๒.๓๐) ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุที่อยู่ในท้องถิ่น ๑๕ ปีขึ้นไป (ร้อยละ ๗๙.๒๓) และต่ำกว่า ๑๕ ปี (ร้อยละ ๒๐.๐๐) ส่วนใหญ่ไม่เคยดำรงตำแหน่ง (ร้อยละ ๗๑.๕๔) และเคยดำรงตำแหน่ง (ร้อยละ ๒๘.๔๖)

๓. ปัจจัยด้านการพัฒนาชุมชน กลุ่มตัวอย่างการร่วมกิจกรรมในการพัฒนาชุมชน มีส่วนร่วม (ร้อยละ ๖๗.๖๙) ไม่มีส่วนร่วมเลย (ร้อยละ ๓๒.๓๐) ส่วนใหญ่ที่มีความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ (ร้อยละ ๘๖.๑๕) ไม่สนใจเข้าร่วมกิจกรรม (ร้อยละ ๑๓.๘๕) ส่วนใหญ่ที่มีความรู้ความเข้าใจในการบริหารงานพัฒนาชุมชนในระดับความรู้น้อย (ร้อยละ ๗๖.๕๔) รู้มาก (ร้อยละ ๑๒.๖๙) รู้น้อยที่สุด (ร้อยละ ๘.๔๖) และรู้มากที่สุด (ร้อยละ ๑.๑๕)



๔. ระดับการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุต่อการพัฒนาชุมชน ขององค์การบริหารส่วนตำบล เกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเรียน ภาพรวมอยู่ในระดับน้อย ( $\bar{X} = 2.423$ ) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า การมีส่วนร่วมทุกด้านอยู่ในระดับน้อย โดยผู้สูงอายุมีส่วนร่วมด้านผลประโยชน์ สูงที่สุด รองลงมาได้แก่ ด้านปฏิบัติการ ด้านประเมินผล และด้านการตัดสินใจ ( $\bar{X} = 2.478, 2.466, 2.417$  และ  $2.366$  ตามลำดับ)

๕. ผลเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุต่อการพัฒนาชุมชน ขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีดังนี้

#### ปัจจัยส่วนบุคคล

๑. ด้านเพศ พบว่าผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเรียน ภาพรวมอยู่ในระดับน้อย

๒. ด้านอายุ พบว่าผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ภาพรวมอยู่ในระดับน้อย

๓. ด้านศาสนา พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่นับถือศาสนาอื่นๆ ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่นับถือศาสนาพุทธ พบว่าผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ภาพรวมอยู่ในระดับน้อย

๔. ด้านการศึกษา พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีการศึกษาระดับมัธยม หรือ ปวช.ขึ้นไป ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้เรียน และที่มีการศึกษาประถม หรือ ต่ำกว่า พบว่าผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ภาพรวมอยู่ในระดับน้อย

๕. ด้านสถานภาพ พบว่าผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ภาพรวมอยู่ในระดับน้อย

๖. ด้านที่อยู่อาศัย พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่กับคู่สมรส/ญาติพี่น้อง ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่คนเดียว และกลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่กับบุตรหลาน พบว่าผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ภาพรวมอยู่ในระดับน้อย

#### ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม

๑. ด้านอาชีพดั้งเดิม (ก่อนอายุ ๖๐ ปี) พบว่ากลุ่มตัวอย่างทุกกลุ่ม ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ภาพรวมอยู่ในระดับน้อย

๒. ด้านอาชีพปัจจุบัน พบว่ากลุ่มตัวอย่างทุกกลุ่ม ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ภาพรวมอยู่ในระดับน้อย

๓. ด้านรายได้ พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่อเดือน ๓,๐๐๑-๕,๐๐๐ บาท ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่อเดือนไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาท, ๑,๐๐๑-๓,๐๐๐ บาท, และ ๕,๐๐๑ บาทขึ้นไปพบว่าผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ภาพรวมอยู่ในระดับน้อย

๔. ด้านระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น พบว่ากลุ่มตัวอย่างทุกกลุ่ม ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ภาพรวมอยู่ในระดับน้อย

#### **ปัจจัยด้านการพัฒนาชุมชน**

๑. ด้านการดำรงตำแหน่ง พบว่ากลุ่มตัวอย่างทุกกลุ่ม ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ภาพรวมอยู่ในระดับน้อย

๒. ด้านการมีส่วนร่วม พบว่ากลุ่มตัวอย่างทุกกลุ่ม ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ภาพรวมอยู่ในระดับน้อย

๓. ด้านความสนใจเข้าร่วมกิจกรรม พบว่ากลุ่มตัวอย่างทุกกลุ่ม ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ภาพรวมอยู่ในระดับน้อย

๔. ด้านความรู้ความเข้าใจในการบริหารงานพัฒนาชุมชน พบว่ากลุ่มตัวอย่างทุกกลุ่ม ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ภาพรวมอยู่ในระดับน้อย

#### **ข้อเสนอแนะ**

##### **ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย**

๑. ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ องค์การบริหารส่วนตำบลควรให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกโครงการพัฒนาตำบล หรือตัดสินใจในการจัดทำโครงการ และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมกับประชาคม หรือประชาพิจารณ์ควรเลือกตัวแทนและผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชนมาร่วมด้วยเพื่อจะได้ความคิดที่หลากหลายและป้องกันการขัดแย้งและสร้างความสอดคล้องในวิถีชีวิตที่เป็นอยู่ไม่ควรใช้การตัดสินใจจากผู้บริหารท้องถิ่นหรือข้าราชการเพียงฝ่ายเดียว เพราะอาจทำให้การแก้ไขปัญหาไม่ตรงกับปัญหาและความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

๒. ด้านการมีส่วนร่วมด้านร่วมปฏิบัติการ องค์การบริหารส่วนตำบลควรให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมออกเงินทุนและวัสดุอุปกรณ์กับการดำเนินโครงการพัฒนาชุมชน โดยการรับจ้างทำงานใน

โครงการพัฒนาชุมชน สนับสนุนให้สมาชิกในครอบครัวร่วมออกแรง/เงิน/วัสดุอุปกรณ์ในการดำเนินการตามโครงการพัฒนาชุมชน และในชุมชนควรมีการแต่งตั้งยกย่องให้ผู้สูงอายุเป็นผู้นำและเป็นที่ปรึกษาให้กับชุมชนในทุก ๆ ด้านเกี่ยวกับการพัฒนา เพราะผู้สูงอายุมีเวลาว่างพร้อมที่จะให้ความร่วมมือกับชุมชนในการจัดกิจกรรม โดยที่องค์การบริหารส่วนตำบลจะต้องสร้างรูปแบบในการที่จะให้ผู้สูงอายุได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ให้เป็นรูปธรรม เพื่อให้เกิดแรงจูงใจที่จะทำให้ผู้สูงอายุในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจัง และมีประสิทธิภาพต่อการดำเนินงานให้มากที่สุด ควรให้ออกาสกับผู้สูงอายุให้เข้าไปมีส่วนร่วมในการทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาทางการเมืองให้มาก เพราะผู้สูงอายุจะมีประสบการณ์ในการทำงานอย่างมาก ซึ่งปัจจุบันผู้สูงอายุก็เป็นที่ยอมรับให้กับครอบครัวได้เป็นอย่างดี

๓. ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ องค์การบริหารส่วนตำบลควรให้ผู้สูงอายุได้รับผลประโยชน์จากการที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือจากการเข้าร่วมโครงการที่จัดโดยองค์การบริหารส่วนตำบล ได้รับจากการที่ได้เข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ ที่อยู่ในชุมชนโดยได้รับเงินปันผลจากยอดออมของตน ท่านได้รับผลประโยชน์จากการที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือโครงการ ท่านได้รับการยอมรับนับถือจากชาวบ้านเพิ่มขึ้น โดยองค์การบริหารส่วนตำบลควรให้ความรู้เกี่ยวกับประโยชน์ที่จะได้รับจากการทำกิจกรรม เมื่อผู้สูงอายุในชุมชนเห็นผลประโยชน์ดังกล่าวก็จะเกิดแรงจูงใจที่จะทำให้ผู้สูงอายุในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจัง

๔. ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล องค์การบริหารส่วนตำบลควรให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมสรุปผลการประเมิน และเสนอแนวทางในการแก้ปัญหาจากการโครงการพัฒนาตำบล ร่วมวางแผนในการประเมินผล สังเกตและติดตามโครงการพัฒนาของตำบล โดยให้ความสำคัญต่อการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ความเข้าใจกับผู้สูงอายุ ควรจัดทำสื่อต่างๆ ที่สามารถเข้าถึงผู้สูงอายุโดยตรง เช่น แผ่นพับ ใบปลิว วารสารเผยแพร่ โครงการ ผลงาน ช่องทางการรับความคิดเห็น พร้อมทั้งให้มีบุคลากรเฉพาะด้านที่จะดำเนินงานนี้ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงสร้าง กระบวนการในการดำเนินงาน รวมทั้งกลไกต่างในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ให้ผู้สูงอายุในพื้นที่ได้รับข้อมูลอย่างต่อเนื่องและเป็นจริง

### ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

๑. ควรทำการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุต่อการพัฒนาชุมชน ในการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล อื่นๆ เพื่อเป็นข้อเปรียบเทียบกับผลการศึกษาในครั้งนี้ เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับระดับการมีส่วนร่วม และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อจะได้เห็นภาพรวมของการมีส่วนร่วมในภาพอำเภอ

๒. การศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุต่อการพัฒนาชุมชนครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงปริมาณ ในการศึกษาครั้งต่อไป ควรทำการศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุต่อการพัฒนาชุมชน เชิงคุณภาพ

### บรรณานุกรม

- กรรณิกา ชมดี. การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ: ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการสารภี ตำบลท่าช้าง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี. **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์**. ๒๕๒๔.
- กฤตศิลป์ อินทชัย. บทบาทผู้สูงอายุตำบลฟ้าฮ่ามต่อการพัฒนาท้องถิ่น. **การค้นคว้าอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่**. ๒๕๕๑.
- ทวีป คงเทียน. การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารองค์การส่วนตำบลเป็ริง อำเภอ บางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ. **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารและพัฒนาประชาคมเมืองและชนบท มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต**. ๒๕๔๘.
- ธนาพจน์ เอี่ยมสะอาด. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบางพลับ อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี. **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น**. ๒๕๕๐.
- ธัชพล ประจักษ์จิตต์. การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารส่วนท้องถิ่น รูปแบบองค์การบริหารส่วนตำบล: ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง**. ๒๕๔๒.
- ประคอง ดำคง. ทักษะของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนต่อบทบาทผู้สูงอายุ และวิธีโน้มน้าวผู้สูงอายุเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดสงขลา. **ปริญญานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา**. ๒๕๓๔.
- มาลี เบ็ญจะมโน. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล: ศึกษากรณีองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยกระปี. ปัญหาพิเศษ. **รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยบูรพา**. ๒๕๔๖.